

Een woord in de zaak van ... Ledeboer en Dudok de Wit, beschuldigen voor de rechtbank te Amsterdam

<https://hdl.handle.net/1874/234751>

mm11099

BR.1679. III. 8.

13. Mus. pol. etc.

1879 III, 0.

EEN WOORD IN DE ZAAK

VAN DE HEEREN

LEDEBOER EN DUDOK DE WIT,

beschuldigen voor de Rechtbank

TE

AMSTERDAM.

UTRECHT.
J. H. VAN PEURSEM.
1879.

NO. 2112
1888

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRIE ANCIENNE ET MODERNE
J. L. BEIJERS
NEUDE G. 50.
UTRECHT.

EEN WOORD IN DE ZAAK

VAN DE HEEREN

LEDEBOER EN DUDOK DE WIT,

beschuldigen voor de Rechtbank

TE

A M S T E R D A M .

J. H. VAN PEURSEM.

UTRECHT.

1879.

Degene die dit woord schreef, deed zulks bewogen door de begeerte om, zooveel hij daartoe vermocht, een mogelijk groot kwaad (kwaad in den zin van schadelijk genomen) af te weren. Hij kent de zaak slechts uit de couranten, en las er zelfs niet veel van. Toch interesseerde het hem zeer en bewoog zijn gemoed. Zoo zal en kan het en moet het ook anderen gelijk mij zijn. Men kan niet hooren dat twee maatschappelijk geachte personen, van goeden huize, wier namen reeds vertrouwen inboezemen, aangeklaagd zijn van eene fielterij zoo groot, dat de Officier der rechtbank, nevens eene boete van 1500 gulden, vijf jaren gevangenisstraf, al is het maar correctioneel, eischt, of men moet wel bewogen worden. Als men al den jammer bedenkt, daaraan verbonden, nu reeds, nu het nog slechts eisch is, en het misdrijf nog niet geconstateerd en het te vellen vonnis dus nog onzeker is, laat het zich denken hoe vrouw en kinderen en naaste betrekkingen en vrienden te moede zijn onder de mogelijkheid dat man en vader, broeder, zwager, neef, vriend, altijd vroeger geacht geweest, zou moeten zitten — vijf jaren: wat moet hij dan niet gedaan hebben en schuldig voor de wet zijn?

De heer Ledeboer is den schrijver dezes eenigermate bekend, maar meer nog in zijne betrekkingen dan in zijn eigen persoon; de heer Dudok de Wit is hem geheel onbekend, al herinnert zijn naam bekende personen; nu slechts heeft hij vernomen, dat deze heer ook gehuwd is en kinderen heeft. Maar meer bepaald omtrent den eerste kan hij zich voorstellen welk een schrik, droefheid, smart en angst die eisch al heeft te weeg gebracht bij vrouw en dochters en andere betrekkingen.

Waarlijk men mag zeggen, dit is al een straf en eene correctie, die niet te vergeten is.

Die zijne naaste betrekkingen alzoo doet lijden, krijgt ook een les. Wat zinkt men in dier oogen. Wie die gezeten heeft voor misdrijf, daartoe door eene achtbare rechtbank veroordeeld, is niet zijn goeden naam en vertrouwen kwijt? Een zoodanig is als maatschappelijk gekonfiskeerd. En gesteld dat moest vijf jaren duren, welk een toestand intusschen voor vrouw en kinderen! — Man en vader in de gevangenis, vijf lange jaren — als die voorbij zijn, en hij is al over de zestig als die beginnen — wat zal het overige aardsche leven zijn van dien persoon voor zijne vrouw en kinderen, voor zijne overige betrekkingen? Hoeveel mogelijkheid is er dat hij het einde daarvan niet beleven, maar in de gevangenis sterven zal? en hoe vele belangen lijden daarbij! 't Is eene totale ruïne voor het vroeger welvarend gezin!

Maar de gerechtigheid! — het misdrijf moet gestraft, niet maar de geringen, maar ook de hoogereren, niet maar de armen, maar ook die men rijken noemt, moeten weten en ervaren, dat men niet straffeloos bedrog kan plegen.

Goed zoo, Officier van de rechtbank! maar dan moet het feit, het misdrijf goed geconstateerd en ten volle be-
wezen zijn; het moet zeker zijn dat het kwaad — hier

het zedelijke kwaad — door de beschuldigten is gepleegd, wel bepaald *hun* misdrijf was, en is het dit in dit geval?

De schrijver dezes las slechts wat er in de couranten van gestaan heeft, en heeft dit niet gespeld, maar gelezen, zooals men iets, dat onze aandacht trekt, in de courant leest, en dat heeft hem niet die overtuiging gegeven. Hij keurt het onwaar maken of vervalschen van monsters van ganscher harte af, misschien te meer omdat hij geen koopman of handelaar is, en als eenvoudig stillevend burger te meer goede trouw verlangt, maar hij heeft niet uit den loop der zaak zien blijken dat het volkomen en voldoende gebleken is, dat dit op order en last van de beschuldigten is geschied.

Men kan zeggen: „het was tot hun voordeel.” — Maar volgt daaruit dat iets, wat door een mij ondergeschikte, dus een bediende van mij, geschiedt, op *mijn last* geschiedt en mijn uitdrukkelijk bevel is? dat, als het ook een ander met mij aanging, wij daarover geraadpleegd, dat samen goed gevonden en dus besloten hebben?

Zijn er alleen aan de hoven en in het staats-bestuur flikflooiers, die doorgaans met uitzicht op gunst en eigen voordeel, meer doen voor de heeren en meesters, wier gunst hun aangelegen is, dan deze verlangen? Iemand zegt aan zijn bediende: „wijs dien mensch van de deur af!” en de knecht smijt hem uit de deur of van de stoep af, heeft dan de heer en meester daarvan al de schuld?

Men had zijn bediende moeten kennen en dien niet moeten nemen of houden; — recht zoo! maar kent ieder zijn luf zoo spoedig en goed? Men laat zich ook wel eens door zijn dienaar belezen, en heeft die eigenschappen, die men op prijs stelt, of is het een erfstuk, of had men hem reeds lang, en wist hij zich sluw vast te zetten,

ook door de zwakheden van die hij dient te kennen, en te weten daarop goed te speculeeren of die te exploiteeren, dan blijkt het wel eens dat de dienaar een zekere heerschappij over de heeren en meesters uitoefent.

Kan zoodanig iets *hier* niet geweest zijn? 't Is ten minste duidelijk dat de heer Ledeboer en Dudok de Wit in *Vos* een slechten dienaar hadden en door hem kwalijk gediend zijn.

De elkander opvolgende berichten, in de courant gegeven, lezende, is die Vos aan schrijver dezès een gevaarlijk persoon voorgekomen. Een intrigant, in den zin van een listig eigenbelangzoeker, zóó doet zich uit het berichte te zamen die persoon kennen.

Dat hij geld behoefde en gaarne had of kreeg, is duidelijk, want een bediende die één gulden tot *f* 1.75 dagelijks in één koffijhuis placht te verteren, dat is ongeveer *f* 500 (vijf honderd gulden) 's jaars,— en hij zal toch niet alleen dáár verteringen gemaakt hebben, — heeft, als hij nog daarbij vrouw en ééne dochter althans, mede te onderhouden had, veel geld, veel verdiensten noodig in dezen waarlijk duren tijd. Hij heeft dan ook vermeerdering van loon begeerd. Het blijkt dat hij gemeend heeft de heeren wat onder zijne macht te hebben en dat daaruit moeiten zijn gerezen. Maar die zijne heeren onder zijne macht meent te hebben, die dat dus wilde, moet die het er niet op toegelegd hebben, ze daar onder te krijgen? Die dat niet doet door trouw en eerlijk dienen, door zich door ijver, vlijt en beleid in hun dienst onmisbaar te maken, die slaat andere wegen in. Schoon geheel buiten alle handelsbetrekkingen mijn geheele leven door, weet ik toch iets van de koopmanswereld, door koopmanskind, en uit een koopmansfamilie en met vele kooplieden bekend geweest te zijn; ik kan

mij dus denken, hoe het gegaan kan zijn. De handel gaat altijd niet even voordeelig, ook niet de makelaardij; men kan partijen koopwaar hebben, die men gaarne aan den man brengt, en natuurlijk met voordeel. Wie drijft handel alleen om zich een monster van een' in alle geval eerlijk handelaar te toonen? — Er is veel concurrentie, veel verandert gedurig en het vet is, ten gevolge daarvan, zeer van de ketel, hetgeen inzonderheid zwaar valt aan hen die aan betere tijden gewoon waren, en in dit opzicht misschien verwend zijn. — Hoe laat zich nu onder zulke omstandigheden wat geschieden kan denken?

Een bediende spreekt ook wel een woordje meê, vooral als hij er al eenigen tijd is en een sluw gunstbejager, een, zijnen heer misschien te slim, intrigant is. „Die partij is leelijk af te zetten” wordt gedacht en gezegd. „Het monster voldoet niet best” wordt er misschien bijgevoegd. Maar de bediende zegt: „Wij kunnen het monster wel een beter aanzien geven — zal ik dat doen?” „Nee-ee-ee!” wordt er geantwoord, „de monsters moeten onveranderd blijven!” maar de bediende, die sluw is, begrijpt dat de verzoeking er is en gaat zijn gang en neemt zijn proef en — misschien met een goeden uitslag, van verkoop althans. Is hier de lastgeving geweest? Nog minder dan aan den bediende, die den man uit de deur of van de stoep wierp.

Maar het herhalen! — Een dienaar die eens zijnen heer een bestrijdbaar goed voordeel aanbrengt, heeft voet gekregen en wanneer hij wil dat zulks voortgaat — daar hij zijn doel heeft om de heeren van zich afhankelijk te maken, — ach! de mensch is zwak! — ook twee samen kunnen het zijn — laat men begaan hetgeen men als niet weet dat geschiedde: men gaf er nooit last toe.

Wie is hier de eigenlijk schuldige?

De sluwe dienaars of de zwakke heeren?

Zeker kan ik niet bewijzen dat het dus gegaan is, maar ik ben een mensch met een zondig hart, en ik weet wat dit opleveren kan.

O, gij Heeren van het gerecht! Rechters en Officier van de rechtbank! hoeveel beter zal dat nog U lieden bekend zijn, dan aan iemand die geheel buiten zaken is en dat zijn geheele leven was?

Maar de kennis uit de koopmanswereld van uit den tijd mijner jeugd, deed mij, wanneer ik toen wel eens dacht: „iedere stand heeft zijn eigen zedekundig handboek” ook denken aan den koopmansstand, die ten aanzien van eerlijkheid, in handelszaken altijd voorstellingen en begrippen heeft van geoorloofd en niet gansch verboden, welke anderen, minder in die verzoeking, streng afkeuren.

Ik heb een veelwetend, scherpzinnig predikant, nu al jaren professor, in ernst hooren beweren, dat alle kooplieden, die bankroet gingen schurken waren. 'k Geef het als een voorbeeld aan hoe onjuist de eene stand soms over den anderen oordeelt. Moeten rechtsgeleerden die geroepen worden over kooplieden te oordeelen, dan niet voorzichtig zijn? Moeten ze niet in aanmerking nemen het bijzonder gevaar, dat voor den koopmansstand bestaat, om over eerlijkheid in handelszaken anders en lakser te oordeelen, dan men buiten den handel ook gemakkelijker doen kan.

Moet de rechter niet in aanmerking nemen dat de beschuldigde anders kan denken en oordeelen dan hij, daar de toerekenbare schuld toch ook afhangt van wat men voor schuldig hield en kende? Is degene, die niet inzag kwaad te doen, niet zachter te beoordeelen en te behandelen, en dus ook meer verschoonend straf

op te leggen, dan dengene die blijkbaar wist dat hij kwaad deed en het toch deed? Wordt gepremediteerd kwaad niet altijd voor de straf hooger aangeslagen? Dat men het nooit bevolen had, en, om zoo te zeggen, niet wist, dit kon de beschuldigten misleiden hebben, maar maakt hen dan toch werkelijk minder met opzet schuldig.

Maar de Officier der rechtbank zegt in de motiveering van zijn eisch: knoeierij van den bediende in hun voordeel toelaten en daarvan dus als onwetend blijven, was niet „fair”. Neen, zeker niet! Maar moet de rechter oordeelen naar de regels der zedelijke aethetica of naar het beschreven wetboek? Er is zooveel bij de verschillende standen dat niet „fair” is; waar zou het heen als dat alles gestraft moest worden? Er zouden geen rechters te vinden zijn, genoegzaam in getal, voor zooveel misdrijven; maar nog erger: die heden oordeelden en veroordeelden, konden morgen, of gelijktijdig in hun vak beoordeeld en veroordeeld worden. Is het „fair” dat men tegen beschuldigten vooringenomen zal zijn en dit zal laten blijken? En schrijver dezès heeft gedacht, bij het lezen van de verslagen der zittingen, in de courant gegeven, dat dit toch zoo was.

Hij vond den toon tegenover de beschuldigten niet onpartijdig, en toch, zoo er eenige partijdigheid zal zijn, moet die liefst in 't voordeel van den beschuldigde zijn, die op het oogenblik in een beklagens- en medelijdenswaardigen toestand is. Anderen mogen het ook opgemerkt hebben: men nam als reeds zeker aan hetgeen bewezen moest worden, de schuld. Een minder vriendelijk woord van den President is mij ontgaan, schoon 't mij trof. Maar toch één der getuigen betuigde, verwonderd geweest te zijn bij de gehoudene conferentie dat de heer Ledeboer zoo kalm was, schoon hij toch wist wat er geschied

was — nam hij toen het zich schuldig moeten gevoelen van dien beschuldigde niet reeds aan? En toen hij daarop zijne meerdere sympathie voor den heer Dudok de Wit betuigde, en hij toen, zonder het misschien te weten of te willen, insinueerde dat de heer Ledeboer wel de eigenlijke of eenige schuldige kon zijn, werd hij toen niet van getuige beschuldiger, en moet een president dat niet weren? Is het „fair” dat men bij het voorloopig onderzoek dus de schuld als reeds zeker laat aannemen? Ik zou ten minste niet gaarne zoo behandeld worden, en dan vragen of ik een woordje mocht spreken.

En in de woorden van den Officier van de rechtbank, is dáár niet eene verdediging in van een persoon om wien de geheele kwestie als draait, welke op zich zelve zonderling is en de schuld der beschuldigten reeds als bewezen aanneemt?

Die persoon is de ongelukkige Vos, te kwader ure door de beschuldigten als dienaar genomen en gehouden.

Diens zelfmoord, zoo overlegd begaan, kan toch nooit voor een goede daad passeeren. Wie komt daar met overleg toe of hij moet reden hebben? Een zelfmoord dus begaan uit een goed geweten en gemoedelijkheid, en dus zelfs „fair”, zou wel zeer raadselachtig en vreemd zijn.

De Officier van de rechtbank verdedigt of verklaart die daad als hebbende kunnen voortkomen uit schroom van tegen zijne vroegere patroons en weldoeners te moeten getuigen.

Maar strookt dit met het door den getuige Ds. van Gorkum gezegde van diens verbittering tegen diezelfde patroons?

Laat de dooden rusten! is een goede regel, maar het is toch ook een goede regel: verongelijk den levende niet wegens den doode! Door zijn zelfmoord heeft Vos zich aan zijn plicht onttrokken.

Hij was de motor der geheele zaak, misschien van den eersten oorsprong af. Heeft hij niet, toen hij misnoegd was op de beschuldigten, degenen die middelijkerwijze door hetgeen hij gedaan had, benadeeld waren, wakker gemaakt en opgewekt tegen de beschuldigten, als of die zijn lastgevers waren geweest?

Maar is niet juist dit te bewijzen?

Blijkt het niet dat hij toen weder door die heeren zijn eigen voordeel heeft willen zoeken?

Hij liet de mijn, welke althans door zijne handen aangelegd was, slechts anders springen, zoo 't zijn kon.

Zonder zijn zelfmoord zou hij eerste getuige geweest zijn, en had, zoo hij een waarachtig getuige geweest was, licht kunnen aanbrengen. Hoe is nu, hoe het heeft plaats gehad uit te maken? Is hij maar uitvoerder van een last geweest, of was het een mijn in zijn voordeel en de heeren eigenlijk dupes?

Ware hij slechts werktuig geweest, waarin hij toch altijd zelf ook misdadig was, — hij liet zich dan tot hetgeen hij daarna als bedrog ging verklagen, gebruiken, — dan is het toch zeer vreemd dat de heeren hem niet tot elken prijs te vriend en stilzwijgend hebben willen houden. Het bedaarde gezegde van den heer Ledeboer dat, wanneer hij zich niet binnen acht dagen vrijwillig aanmeldde, hij dan een ander in zijne plaats zou nemen, wordt dan een onbegrijpelijke domheid. Maar had Vos, indien hij niet door zijn zelfmoord zijn vóór de rechtbank verschijnen onmogelijk gemaakt had, wel getuige, had hij niet aanklager, moeten zijn? Had hij niet de, nu anderzijds, beschuldigten moeten aanklagen als hebbende hem door hunne lastgeving bedrog doen plegen ten nadeele van anderen? 't Ware uit te maken geweest of de lastgeving had plaats gehad ja of neen; of hier slechts een

berispelijk laissez faire of een gepremediteerd willen bedriegen had plaats gehad.

Indien Vos zich door die lastgeving had kunnen dekken en zich als blootelijk werktuig had kunnen rechtvaardigen, hoe laat zich, bij zijn bekende gemoedsstemming tegenover de beschuldigten, zijn zelfmoord verklaren? Men komt toch niet licht tot zulk een wanhopige daad.

Maar nu is het inderdaad niet meer uit te maken. Het is: non liquet! Zal nu de zelfmoord van Vos tegen de beschuldigten getuigen?

Indien zij hem rechtstreeks of zijdelings tot die daad van wanhoop hadden aangedreven, ja!

Maar is daar schijn of schaduw van?

Veel meer mocht men meenen: de dood van Vos is een ramp voor de beschuldigten, want nu blijft er een, voor hunnen naam en eer, schadelijk duister: 't is niet op te helderen en duidelijk te maken, hoe het bij geachte makelaars, bij personen van goeden naam, die zooveel hadden te verliezen, tot eene handelwijze gekomen is, die toch nooit op den duur kon goed gaan, en daarom toch ook niet verstandig, door ervarenen is het vak, om die reden reeds, afgekeurd moest worden.

Zal men verlangen: de beschuldigten mochten zelven de geheele toedracht verklaren; kunnen zij dit zonder zich zelven mede te beschuldigen, al ware het maar van schuldige zwakheid en onachtzaamheid?

Kan men in rechten eene zoodanige zelfbeschuldiging van aangeklaagden vergen? En wat zou het baten, daar de persoon met wien de zaak uit te maken was, er niet meer is?

Is het dan onbillijk dat de wijze waarop die persoon zich aan verantwoording voor den aardsehen rechter onttrokken heeft, hun ten goede kome?

Had hij zich goed kunnen verantwoorden, waartoe dan de zelfmoord? Kon hij zich niet recht verantwoorden, zoo is dit den beschuldigten tot décharge. — Moet dit niet ernstig in aanmerking genomen worden?

De beschuldigten zijn reeds zoo zeer getroffen in hun naam en eer en niet minder in hun belang: is niet hunne maatschappelijke betrekking — buiten correctioneële gevangenschap van vijf jaren of minder, — verbroken? Te verzwijgen alles wat er verder aan verbonden is: ze zijn van geachte aanzienlijke personen als eerlooze, voor de maatschappij onbruikbare, geworden, tenzij de verdediging hen geheel kan zuiveren, of zoo goed als dat, — en hoe kan dat geschieden, nu de persoon die alleen den gang van het gebeurde kon doen duidelijk maken, er niet meer is?

Ik wensch den verdediger alle gaven, welke hij tot zijne gewichtige taak behoeft. Hij zij in de hoogste, en hem meest vereerende mate welsprekend! Hij herleide recht de zaak tot het punt, waarop die nu staat.

Is de lastgeving niet te bewijzen, dan is die hier ook niet aan te nemen. Ieders gevoelen staat vrij, maar bewijs is er niet, en eene rechterlijke uitspraak heeft naar bewijzen te vragen, en zich daarnaar te richten. Die toch moet objectief, niet subjectief zijn.

Een eisch van vijf jaren, of van eenige correctioneële gevangenisstraf, kan slechts toegestaan worden bij geheel bewezene schuld, niet op vermoeden en aanklacht van getuigen, die billijk geanimeerd kunnen zijn tegen de beschuldigten, maar die billijke animositeit wegens benadeeling neemt de plaats van bewijzen niet in voor het punt in kwestie.

Waarvoor eene straf, die niemand ten goede komt,

tenzij de gerechtigheid die volstrekt, op overtuigende bewijzen van schuld eische?

Waartoe het kwaad, in den zin van ramp, noodeloos vermeerderd?

Hier had ik de pen nedergelegd, om over een geschikt slot te denken.

Toen echter kwam de inhoud van de rede van den verdediger der beklagden, Mr. J. W. Tydeman ter mijner kennis, eerst uit de mededeeling der Utrechtsche, daarna uit die der Haarlemsche Courant.

Het verblijdt mij zeer dat de zaak der beklagden zulk een ijverig, welmeenend, verstandig verdediger heeft gevonden. 't Deed mij denken, mijn vlugschrift kon ik terughouden.

Maar het was gesteld; onder den indruk van den vernomen eisch had ik het geschreven met het vermelde doel om grooter noodeloos kwaad uit deze ongelukkige en misselijke zaak te voorkomen. Welk eene verdenking van knoeierij en fielterigheid werpt die op de maatschappelijk meest geachte handelaars! De geheele koopmansstand moet een goed einde wenschen.

Door mijn gevoel gedreven, bewogen door de grootheid der ramp, welke zulke aangeklaagden bedreigde, en in hen zoovelen van de meest geachten in den lande, ben ik opgetreden tegen eene vooringenomenheid, welke ik meende te bemerken als in de gerechtszaal plaats te hebben.

Zou die alleen dáár zijn? Die kon ook onder het publiek zijn. De aanmerkelijke winst, welke aan bedrog zou zijn toe te schrijven, mag wel de oorzaak zijn.

Wangunst is daarbij misschien, evenzeer in 't spel en een drijvveer, als zucht en ijver voor eerlijkheid.

Ondertusschen is reeds vooringenomenheid tegen beschuldigten een kwaad, zelfs buiten de rechtbank.

Een persoon die nauwkeurig kennis van mijn opstel genomen heeft, maakte de opmerking dat ik meer de zaak dan de personen verdedigd heb.

Juist daarom geef ik het te eerder te lezen.

Heb ik de beschuldigten eenig onrecht aangedaan in mijne voorstelling van hen, die ik slechts in het licht van de berichten der couranten zag, 'k maak amende honorable. 't Bewijst dat ik niet partijdig *vóór* hen ben, 't is in zooverre goed.

Alzoo laat ik het vlugschrift gaan.

Gods albestuur zegene het!

Alleen dit nog.

Correctioneële gevangenisstraf, waarbij het groote publiek tusschen correctioneel en crimineel geen fijn onderscheid maakt — zitten is zitten, is het algemeen gevoelen en zitten of gezeten hebben is, volgens dat oordeel, ootterend en maatschappelijk vernietigend — Correctioneële gevangenisstraf worde afgewend en gerake gansch buiten aanmerking. De beschuldigten hebben reeds correctie ontvangen, en de gevolgen zouden die nog wel, zelfs onverdiend, kunnen verlengen.

't Is veel nuttiger dat de geheele handelsstand uit hun geval correctie neme; de les behartige van voorzichtigheid in het gebruiken en laten begaan van ondergeschikten enz., maar de gerechtigheid der rechtbanken moet toch niet als een Damocles' zwaard boven den handelsstand hangen, die wel altijd ten aanzien van strikte eerlijkheid in verzoeking is. — Exemplaire, d. i. buitengewoon zware straf tot voorbeeld van anderen — zoo er nog in dit geval sprake van zijn kon — komt toch alleen te pas waar een onverbeterlijk rot van sluwe

misdadigers vrees aan te jagen en door schrik te bedwingen is.

De steller eindigt met den wensch dat Nederland's handelsstand zulke middelen niet, en nooit behoefte, en dat de gerechtigheid in dit geval met eene corrigeerende vrijspraak haren plicht zal doen.

R. te U.